

معلم باید دانش آموز باشد

شادروان دکتر محمد جواد شریعت

جعفر ربانی / تصویرگر: مرتضی یزدانی

شادروان دکتر محمد جواد شریعت از معلمان بزرگی است که کمتر شناخته شده است در حالی که وی از نظر سواد علمی، تدریس، پرکاری، آموختن و آموزاندن معلمی کم نظیر بود. اینک در آخرین شماره مجله در سال تحصیلی جاری می‌کوشیم این معلم برجسته را به شما معرفی کنیم.

آموزش و پرورش به‌عنوان آموزگار استخدام شد و در دبستان‌های تهران تدریس کرد، آنگاه دو سال بعد فارغ‌التحصیل شد و به اصفهان برگشت و به سمت دبیر دبیرستان‌ها منصوب گردید. ده سال در دبیرستان‌های هراتی و حکیم سنایی تدریس کرد تا اینکه وقتی مدرک دکترای خود را گرفت (۱۳۴۷) او را برای تدریس به دانشگاه دعوت کردند. با این حال تدریس در مدرسه را ترک نگفت و تا آنجا که نگارنده می‌داند، دست کم تا سال ۱۳۵۳ در دبیرستان حکیم سنایی هم کلاس‌های کنکور را اداره می‌کرد.

شریعت از دبیران برجسته زبان و ادبیات فارسی، به‌ویژه دستور زبان، در اصفهان بود و به‌طور کلی توانایی ویژه‌ای در معلمی داشت. این توانایی را او از کلاس‌های دکتر محمدباقر هوشیار در دورهٔ دانشجویی کسب کرده بود که «کلاس‌های او واقعاً کلاس تعلیم و تربیت بود و آدم را زیر و رو می‌کرد...». شریعت می‌گوید: «دکتر هوشیار می‌فرمودند: معلم باید دانش‌آموز باشد؛ و این نکتهٔ خیلی مهمی است. «این ویژگی در شریعت بارز بود و من آن را به تجربه دریافتم. به همین دلیل بود که وقتی اینجانب در سال ۱۳۷۷ مجموعه‌ای از گفت‌وگوهای استادان زبان و ادب فارسی با مجله

محمد جواد شریعت زادهٔ طالقونچه (طالقانچه - طالقونچه - طالقونچه) از روستاهای شهرستان مبارکه در اصفهان بود و در سال ۱۳۱۵ به دنیا آمد. پدرش روحانی باسواد و سخت‌گیری بود که توانست از فرزند کوچک خود معلمی بزرگ بسازد. تحت تعلیم او بود که محمد جواد در ۱۷ سالگی توانست الفیة ابن مالک را که شامل هزار بیت عربی و در صرف و نحو این زبان است کامل حفظ کند. وی تحصیلات ابتدایی را در زادگاهش و متوسطه را در اصفهان گذراند و در سال ۱۳۳۴ به دانشگاه تهران در رشته زبان و ادبیات فارسی راه یافت.

شریعت در مقطعی از زمان به دانشگاه رفت که استادان طراز اولی در آن به تدریس مشغول بودند و چنین دانشجویانی را می‌طلبیدند: **دکتر محمد معین، بدیع الزمان فروزان‌فر، محمد تقی مدرس رضوی، عبدالحمید بدیع الزمانی کردستانی، محمدباقر هوشیار، عبدالعظیم قریب** و... شریعت به‌ویژه از دکتر محمد معین یاد کرده که در همان سال اول به دانشجویان روش تحقیق یاد می‌داد و از جمله خود شریعت را به نوشتن رساله‌ای دربارهٔ خواجه نظام‌الملک موظف کرد که بالغ بر ۳۰۰ صفحه شد.

محمد جواد شریعت از سال دوم دانشگاه در

رشد زبان و ادب فارسی را تدوین می‌کردم^۱ که یکی از آن استادان نیز دکتر شریعت بود. به ایشان گفتم: «عنوانی که برای شما در این کتاب در نظر گرفته‌ام: «محمدجواد شریعت: همیشه معلم، همیشه دانش‌آموز» است؛ و او پذیرفت.

شریعت توانایی قابل توجهی در آموزش دستور زبان - تحت تأثیر استادش دکتر معین - داشت. همچنین بر چگونگی تدریس املا و انشا مسلط بود و تجربه‌های خوبی را چه در دوره دانش‌آموزی و چه بعد از آن در این زمینه از سر گذرانده بود.

در سال ۵۲ دکتر شریعت مأموریت یافت برای تدریس زبان فارسی به دانشگاه دورهام انگلستان برود. او از این فرصت استفاده کرد و علاوه بر

دانشگاه، در «مرکز زبان‌آموزی نیوکاسل» نیز که یک مرکز زبان‌آموزی عظیم بود و همهٔ زبان‌های دنیا در آن تدریس می‌شد، هم به تدریس پرداخت و هم روش زبان‌آموزی به طریق علمی را فراگرفت.

ضمن اینکه با **پروفیسور پرکینز** رئیس آن مرکز که از شاگردان **جان لانیز**، یکی از زبان‌شناسان معروف بود، آشنایی حاصل کرد و توانست دانش زبان‌شناسی خود را نیز ارتقا دهد. شریعت در دهه ۶۰، به مدت چند سال همراه با استاد دکتر

محمدحسین ستوده و زیر نظر دکتر **سیدجعفر شهیدی**، به چین اعزام شد و با استادان چینی در تدوین فرهنگ فارسی - چینی همکاری کرد. او همهٔ این کارها را در حالی انجام می‌داد که پیوسته در کار پژوهش و نوشتن آثار تازه‌اش بود.

شریعت، در عمر نه چندان طولانی خود (۷۶ سال) دمی نیاسود. هنگامی که در سال ۶۵، پس

از حدود ۳۵ سال آموزگاری و دبیری و استادی، از دانشگاه اصفهان بازنشسته شد تازه از سوی دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد به همکاری دعوت گردید و فصل جدیدی از زندگی علمی، آموزشی و پژوهشی خود را آغاز کرد و بیش از یک دهه نیز به این خدمت ادامه داد.

سرانجام بیماری به سراغش آمد و در چهارم آبان ماه ۱۳۹۱ جان به جان آفرین تسلیم کرد.

این نکته هم قابل ذکر است که شریعت تجربه‌ای به یادماندنی از دورهٔ نوجوانی خود و دوستانش، در ملاقات با مرحوم حاج آقا رحیم ارباب اصفهانی، از اعظام حکمت و فلسفه اسلامی معاصر، داشت که در نوع خود از ارزش تربیتی بسیاری برخوردار است و آن چگونگی منصرف شدن شریعت و دوستانش است از اینکه می‌خواستند نماز را به فارسی بخوانند. این خاطره را می‌توانید در فضای مجازی زیر نام محمدجواد شریعت پیدا کنید، قبلاً این خاطره در مجله رشد معلم نیز نقل شده است.

ویژگی شریعت این بود که هم برای دانش‌آموزان، به زبان ساده، می‌نوشت و هم برای اهل فضل و دانش در مراتب عالی

✕ کارنامه کلی شریعت ✕

ویژگی شریعت این بود که هم برای دانش‌آموزان، به زبان ساده، می‌نوشت و هم برای اهل فضل و دانش در مراتب عالی. وی که مؤلف، مترجم یا مصحح کتاب‌های گرانقدری چون نهج البلاغه، مبادی العربیه، سخنان پیر هرات و... بود در دهه ۷۰، همراه با استادانی چون **احمد سمیعی** و **غلامعلی حدادعادل** در نوشتن کتاب‌های فارسی دورهٔ راهنمایی تحصیلی همکاری داشت. باری، اهم آثار شریعت که چاپ شده، عبارت است از:

۳۱ عنوان تألیف، ترجمه و تصحیح در زمینه قرآن‌پژوهی، مثنوی‌پژوهی، حافظ‌پژوهی، دستور زبان فارسی و... و نیز ۹۰ عنوان مقاله در موضوعات مختلف. آن شادروان طبع شعر هم داشت. در پایان، به مناسبت، قطعه شعری را که به یاد استادان خود سروده است، می‌آوریم:

درخت عمرم ار پر برگ و بار است
همه مروهون الطاف بهار^۲ است
ادیبی در کمال پارسیایی
ندیده دیده مانند همایی
معانی را اگر از دل گرفتم
بیان را بالله از فاضل گرفتم
محقق چون فروزان فر ندیدم
سخن‌سنجی چو صورتگر ندیدم
روانی گر در این گفتار دارم
ز درس منطق عصار دارم
اگر باغ لغت‌نامه صفا یافت
صفا را از معین و دهخدا یافت
الفبای حقوق ار یادمان ماند
به یمن لطف دکتر شایگان ماند
مرا در فقه اگر امروز دید است
به یمن سفرهٔ دکتر عمید است
همه یاران من افسوس مردند
مرا تنها در این دنیا سپردند.

* پی‌نوشت

۱. این کتاب با نام «سکهٔ صاحب عیار» در انتشارات مدرسه (۱۳۷۷) به چاپ رسیده است.
۲. این استادان به ترتیب عبارتند از:
محمدتقی ملک‌الشعراى بهار، جلال‌الدین همایی، فاضل‌تونی، بدیع‌الزمان فروزان‌فر، لطفعلی صورتگر، سیدمحمدکاظم عصار، ذبیح‌الله صفا، محمد معین، علی‌اکبر دهخدا، سیدعلی شایگان، موسی عمید.

